

АГРАРНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ГЕТЬМАНАТУ П. СКОРОПАДСЬКОГО ТА БІЛОГО РУХУ ПІВДНЯ РОСІЇ

Статтю присвячено вивченню аграрного законодавства Гетьманату та урядів Білого руху Півдня Росії. Авторами на основі широкого кола джерел розкрито спільне та відмінне в аграрних законодавствах урядів трьох генералів. Розкрито відмінності в аграрних законодавствах Гетьманату П. Скоропадського 1918 р. та цивільних властей Білого руху Півдня Росії.

Ключові слова: Гетьманат П. Скоропадського 1918 р., Білий рух Півдня Росії, аграрне законодавство, Українська революція.

Революція та громадянська війна на постімперському російському просторі 1917–1920 рр., зокрема в Україні, – багатоглибке, цілісне історичне та соціокультурне явище. Серед усіх її компонентів найвиразнішим, на нашу думку, був аграрний, селянський. По-перше, селянство чисельно домінувало у структурі як імперського, так і революційного загальноросійського соціуму; по-друге, саме від того, в який спосіб та чи інша влада вирішить аграрне питання, залежало її політичне майбуття; по-третє, характер взаємин селянства з будь-якою владою багато в чому визначав конструктивну чи деструктивну спрямованість суспільно-політичної активності селянства, яка, поряд із перебігом подій на фронтах, у кінцевому результаті й визначила фінал революції та громадянської війни на території колишньої Російської імперії; по-четверте, упродовж усієї революції та громадянської війни аграрний сектор економіки залишався найважливішим, а фактично – єдиним джерелом постачання продовольчих товарів для всіх антагоністів – учасників революції та громадянської війни, а селянство становило чи не єдине масове джерело людських ресурсів для збройних формувань різних політичних режимів. Гіперболізація цього аспекту революції, на наш погляд, правомірна і з огляду на масштабність, якість, радикалізм процесів, що мали місце на селі під час суспільно-політичних потрясінь початку ХХ століття.

Усі без винятку учасники Української революції провідне місце у внутрішній політиці цивільних властей відводили вирішенню аграрного питання. Не став винятком і Гетьманат П. Скоропадського 1918 р. Сучасна історична наука нараховує чисельну науково історичну спадщину різних поколінь дослідників, присвячену історії Української Держави [1]. Водночас, як засвідчує ретельний аналіз історіографії, не всі аспекти такого багатогранного соціокультурного явища, як Гетьманат П. Скоропадського 1918 р., висвітлено рівномірно та достатньою мірою. Перспективним, на нашу думку, є вивчення аграрного законодавства

Української Держави порівняно з аналогічними законодавствами інших учасників Української революції. У такому контексті актуальним є зіставлення аграрного законодавства урядів трьох генералів: П. Скоропадського, А. Денікіна, П. Врангеля. Вважаємо таке зіставлення коректним, оскільки, по-перше, аналізуються схожі об'єкти – учасники Української революції; по-друге, і Гетьман, і очільники Білого руху Півдня Росії соціальною базою своїх державних утворень проголошували селянство; по-третє, три генерали вважали за доцільне «розрубати гордіїв вузол», яким стало аграрне питання напередодні та під час Української революції.

Отже, автор статті ставить за мету співставити основний зміст аграрного законодавства Гетьманату П. Скоропадського 1918 р. з аналогічними законодавствами Особливої наради та Уряду Півдня Росії.

Прийшовши до влади, гетьман був обізнаний з комплексом проблем, що мав місце в аграрному секторі економіки. 29 квітня 1918 р. у грамоті «До всього українського народу» йшлося про те, що приватна власність – фундамент культури й цивілізації – відновлюється повністю; дозволяється купівля-продаж землі; малоземельні селяни матимуть змогу розширити свої володіння за рахунок викуплених державою у великих власників земель [2]. У заяві гетьманського уряду від 10 травня 1918 р. визначалась основна мета реформи – створення в Українській Державі «селянства здорового, забезпеченого землею і здатного найвищою мірою підняти її продуктивність» [2]. 30 квітня 1918 р. у посланні до делегатів з'їзду хліборобів-демократів П. Скоропадський підтвердив раніше проголошені ідеї щодо примусового розпродажу на користь селян великої земельної власності, а 21 червня 1918 р., під час зустрічі з селянськими делегаціями Харківщини, Херсонщини, Волині, Полтавщини, деталізував окремі аспекти запланованих ним нововведень. Так, зокрема, він уточнив максимальні розміри можливих селянських наділів – 25 десятин; надлишки від великого землеволодіння мав скуповувати Державний земельний банк, який потім розподіляв би їх між селянами [3]. У своїх спогадах П. Скоропадський відверто писав: «Я прихильник дрібних господарств, зокрема в Україні, і неодноразово говорив, що мій ідеал – бачити Україну, вкриту одними лише дрібними високопродуктивними, приватними господарствами...» [4, с. 137]. Гетьман ставив собі за мету задовольнити не власні інтереси, а досягти «добробуту народу».

А. Денікін у своїх мемуарах згадував, що в його розумінні майбутні інновації на селі, пов'язані із землевпорядкуванням, мали бути виваженими: по-перше, потрібно враховувати інтереси селянства, забезпечуючи його інвентарем, зберігаючи принцип приватної власності та не порушуючи відношення землекористування й землеволодіння, що склалися в ході революції; по-друге, необхідно забезпечити армію провіантом; по-третє, слід стабілізувати ситуацію в тилу білих військ, створивши належні умови для їхнього просування вглиб Росії [5, с. 85].

П. Врангель усвідомлював, що за «специфічності етнографічних, економічних умов, серед загальної смуги та кризи» вирішити аграрне питання у повному обсязі не реально. У нього не викликала сумнівів і те, що будь-який варіант аграрної реформи обов'язково стане об'єктом критики не лише зовнішніх опонентів, а й представників тих політичних сил, які входили до складу Білого руху. З іншого боку, як свідчить зміст мемуарів генерала, зволікати з проведенням інноваційних заходів на селі також не було ніякого сенсу [6, с. 99]. Тому він обрав єдине правильне рішення: «розрубати гордіїв вузол», яким стало аграрне питання. Проведення аграрної реформи, на його переконання, дозволило б поліпшити економічне становище селян, заручитися їхньою підтримкою в боротьбі проти більшовиків, стабілізувати продовольчий ринок, вирішивши тим самим проблему забезпечення населення та армії продуктами харчування, фуражем. Мета реформи, основні положення якої передбачалося розробити та реалізувати, була висловлена бароном чітко та лаконічно: «... підняти, поставити на ноги трудове, але міцне селянство, організувати його, об'єднати і залучити до охорони порядку й державності» [6, с. 100].

Отже, П. Скоропадський, А. Денікін, П. Врангель за умов Української революції передбачали скористатися вже апробованим досвідом П. Столипіна (ставка на міцного господаря, відновлення приватної власності), початковий етап реформи котрого також припав на суспільно-політичну й соціально-економічну нестабільність Першої російської революції. Кардинальною відмінністю було те, що гетьман економічно сильне селянство вважав опорою Української Держави, а А. Денікін, П. Врангель – російської державності.

Вивчення джерельного матеріалу, що стосується розробки аграрної реформи за П. Скоропадського, А. Денікіна, П. Врангеля, дозволяє виокремити спільні та відмінні моменти в роботі земельних комісій, а також у вироблених ними проектах. Так, наприклад, у їхній діяльності чітко простежується декілька етапів: два за гетьмана (травень – липень 1918 р.; серпень – грудень 1918 р.), два за А. Денікіна (робота земельної комісії під головуванням В. Колокольцова; діяльність земельної комісії О. Билимовича – В. Челіщева), три за П. Врангеля (робота Ялтинської комісії; діяльність Симферопольської комісії; напрацювання комісії третього скликання) [7; 8]. За П. Скоропадського й А. Денікіна помітну роль у розробці основ аграрної реформи відігравав В. Колокольцов [9]. За спогадами Н. Савича, В. Колокольцов був земцем ліберальних поглядів, здібним організатором, людиною з власною думкою, він не боявся її висловлювати [10, с. 276]. Сам В. Колокольцов неодноразово повторював, що він у «майбутньому бачить Україну, яка складається із міцних, дрібних селянських господарств, цукрова промисловість використовує селянські землі як плантації» [11, арк. 9]. Участь у роботі земельних комісій у 1918 – 1919 рр. брали К. Воблий, О. Ярошевич, Р. Будберг.

Між членами цих земельних комісій не було єдності думок із приводу сутності, темпів проведення реформ. Учасники аграрних комісій Міністерства земельних справ, робота котрих тривала з 15 серпня до 21 жовтня 1918 р. [7, с. 65], висловлювали різні позиції з приводу шляхів проведення аграрної реформи. Частина її членів активно обстоювала дореволюційну систему землеволодіння, відводивши продажу селянам надлишків великого землеволодіння другорядне місце, наполягаючи на обмежених функціях держави, які зводилися б лише до добровільної купівлі в поміщиків землі [12, арк. 2 – 4]. Представники Української демократично-хліборобської партії виступали за пришвидшені темпи проведення земельної реформи через відчуження угідь у поміщицьких та інших великих землеволодіннях, створення міцних господарств середніх розмірів [12, арк. 11 – 14]. Однак переважили голоси прихильників довготривалої, багатопланової реформи. Перед комісією В. Колокольцова, на яку покладалося доопрацювання положень «Декларації генерала Денікіна з земельного питання», стояла складна дилема: проводити реформу відразу й рішуче чи обмежитися напівзаходами, підготувавши ґрунт для реформування після закінчення громадянської війни. Джерельний матеріал дозволяє говорити про те, що В. Колокольцов обстоював другий варіант роботи комісії. У цьому його позиція діаметрально розходила з міркуваннями А. Денікіна, який вважав за доцільне розробити положення про зміни у землекористуванні та землеволодінні швидко, у повному обсязі [13]. Попри оновленість членства «особливої комісії», що працювала в Сімферополі 21 – 25, 27 квітня 1920 р. за П. Врангеля, між її учасниками єдності думок не було. Оформилося два табори, які висловлювали діаметрально протилежні погляди на вирішення земельної проблеми. Перша група, очолювана В. Налбандовим, вважала за доцільне лише проголошення реформи з відстрочкою її реалізації. Вони розмірковували приблизно так. З часом ситуація зміниться. У разі перемоги Білого руху Петро Миколайович без їхньої участі, на власний розсуд проведе в життя земельні зміни. У випадку поразки все це взагалі нікому не буде потрібне. Друга група – В. Оболенський, К. Зайцев – виступала за негайне закріплення за селянами орендованих та самозахоплених земель [14, с. 17].

Таким чином, можна виокремити ще одні спільні моменти – питання, що викликали дискусії та непорозуміння між членами земельних комісій за П. Скоропадського, А. Денікіна, П. Врангеля: 1) відчуження/не відчуження надлишків великого землеволодіння; 2) норми угідь, що залишалися за экс-власниками; 3) джерела формування державного земельного фонду; 4) шляхи збільшення селянського землеволодіння.

Погляди гетьманських та білогвардійських розробників проєктів аграрних реформ на ці питання різнилися. Перші так і не наважилися на примусове відчуження надлишків поміщицького землеволодіння,

обмеживши реформу добровільною куплею-продажем угідь селянами в поміщиків, визначивши лише максимальний розмір селянського землеволодіння – 25 дес. [12, арк. 2 – 4]. Натомість А. Денікін, П. Врангель примусове відчуження надлишків поміщицького, казенного, державного землеволодіння вважали джерелом утворення державного земельного фонду, з якого за викуп наділялися землею одноосібні селянські господарства. Норми угідь, що залишалися за экс-власниками білогвардійським законодавством, залежно від регіональних особливостей, коливалися від 100 до 500 десятин. Розміри селянського одноосібного господарства, як і за гетьманським проектом, не могли перевищувати 25 дес. [15, арк. 84 – 85; 16, арк. 75 – 79]. Очевидно, таку позицію гетьмана можна пояснити тим, що: 1) П. Скоропадський не міг не дотримуватися попередніх домовленостей із представниками окупаційних військ в Україні. Шостий пункт цих угод передбачав, що «в інтересах здатності сільського господарства до експорту, великі земельні господарства мають бути збережені до певних, зазначених у законі меж» [17, с. 31 – 32]; 2) з іншого боку, він не міг ігнорувати й інтереси Союзу хліборобів-землевласників, котрі привели гетьмана до влади й були прихильниками збереження великої земельної власності. Такі думки схвально сприймалася й членами Ради Міністрів [18]. Отже, у своїх реальних кроках із розробки аграрної реформи П. Скоропадський мав рахуватися, на відміну від А. Денікіна, П. Врангеля, ще й з таким фактором, як присутність окупаційних військ на території Української Держави. Лідери Білого руху Півдня Росії у своїй діяльності з аграрного питання не залежали від позиції Антанти, їхнього командування на Півдні України.

Ще одним спільним моментом цих проектів було те, що вони передбачали придбання селянами за викуп у власність додаткових угідь. Однак різними були форми розрахунків. Гетьманське законодавство передбачало, що ціноутворенням ділянок буде займатися спеціальна комісія, операції купівлі-продажу регулюватимуться Радою банку та затверджуватимуться міністром фінансів за згоди міністерства земельних справ [19], за денікінським – для відшкодування заподіяних поміщикам збитків, держава випускала білети довгострокової закордонної позички, забезпечені золотом та валютою [15, арк. 84 – 85], за врангелівським – оплата за отримані угіддя вносилася новими власниками натурою – хлібом, який щороку здавався б у державний фонд (з кожної десятини п'ята частина від середньостатистичного врожаю жита чи пшениці). Бажаючі могли сплачувати грошима за ринковою вартістю хліба на момент оплати. За підрахунками, нові власники сплачували б меншу суму, ніж за оренду і через 25 років ставали власниками. Залишалось без змін співвідношення між вартістю хліба, що йшов до держави, і ціною відчуженої десятини. Так, землі до революції, з яких збиралося 40 – 50 пудів, при ціні пуда пшениці 1 крб., коштували 200 – 250 крб

за десятину. Отже, і до реформи співвідношення було п'ятикратним. Гроші, які надходили до бюджету від селян за землю, витрачалися на компенсацію попереднім власникам [16, арк. 75 – 79].

Важливе місце в запланованих реформах представники Гетьманату, Білого руху Півдня Росії відводили Державному земельному банку. 23 серпня 1918 р. (за іншими даними, 16 липня 1918 р. [20]) було затверджено статут Державного земельного банку, а його діяльність розпочалася 1 вересня 1918 р. [21]. Згідно зі змістом цього документа, він мав виконувати основне завдання – створювати міцні дрібні селянські господарства, надавати їм усіляку підтримку в підвищенні їхньої продуктивності праці. З цією метою банком надавалися позички терміном від 14 до 66,5 років [20]. Банк за свої кошти купував землі, здійснював їхню парцеляцію, продаж. Ціноутворенням ділянок займалася спеціальна комісія, операції купівлі-продажу регулювалися Радою банку та затверджувалися міністром фінансів за згоди міністерства земельних справ. До компетенції банку належали такі питання: перевірка та оцінка висновків у справах купівлі, використання та ліквідація мастків; визначення форм правління землями, що належать банку [19]. Цікаво, що, як за П. Скоропадського, так і за А. Денікіна посаду керуючого банком обіймав Р. Будберг. За проектом О. Билимовича – В. Челіщева (саме вони очолили земельну комісію після підписання А. Денікіним відставки В. Колокольцова), на Державний земельний банк, утворений за рахунок злиття Селянського і Дворянського банків, покладалися такі функції: 1) оцінювання землі, що підлягала купівлі-продажу; 2) розподіл угідь, які внаслідок добровільного чи примусового відчуження перейдуть до банківського земельного фонду; 3) визначення максимального та мінімального розмірів ділянок, що могли придбати селяни у банка [22; 23].

Незважаючи на низку спільних моментів (підтримка міцних одноосібних господарств, їхнє кредитування), що мали місце в діяльності обох банків, існували й серйозні відмінності: 1) за П. Скоропадського банк сам створював свій земельний фонд шляхом купівлі землі в необмеженій кількості, а за А. Денікіна – оцінював, розподіляв, продавав ті угіддя, що внаслідок відчуження переходили до банківського земельного фонду; 2) за гетьмана банк лише перевіряв висновки у справах купівлі, а за Головнокомандувача – розробив методику оцінювання, сам її здійснював; 3) ціноутворення, що здійснював банк за А. Денікіна, було більше позбавлене бюрократизму, ніж за П. Скоропадського. Це дозволяє стверджувати, що денікінські урядовці, врахувавши уроки гетьмана, значно розширили коло компетенції банку, намагаючись якомога більше пристосувати їх до потреб реальності.

Не останню роль у відновленні сільського господарства урядові кола Української Держави, Особлива нарада та Уряд Півдня Росії відводили його кредитуванню, а також тих галузей промисловості,

що безпосередньо були пов'язані з аграрним сектором, зокрема машинобудування. Гетьманський уряд, розробляючи положення реформи, передбачав відновлення й сільськогосподарського машинобудування. На ці потреби держава кредитувала 20,5 млн крб [24]. Особливою нарадою було прийнято рішення про кредитування на 2,5 млн крб машинобудівної промисловості для задоволення попиту індивідуальних селянських господарств у реманенті [25]. Отже, заходи гетьмана і цивільних властей білих носили широкомасштабний характер, не обмежувалися питаннями землекористування й землеволодіння.

Якщо оцінювати проекти аграрних перетворень П. Скоропадського, А. Денікіна, П. Врангеля з позиції їхньої відповідності інтересам українського селянства в аграрному питанні, то, на наш погляд, більше їм відповідав врангелівський проект, трохи менше – денікінський, ще менше – гетьманський. Аргументами на користь такого твердження є: 1) за врангелівським законопроектом легалізувалися селянські самозахоплення землі, за денікінським це визнавалося, однак, не закріплювалося законодавчо, за гетьманським – селяни зобов'язувалися все повернути поміщикам (циркуляр Міністерства внутрішніх справ Української Держави від 18 травня 1918 р., закон вад 14 червня 1918 р.) [16, арк. 75 – 79; 15, арк. 84 – 85; 26, с. 86 – 106]; 2) згідно з третьою редакцією врангелівського проекту аграрної реформи, поміщики повністю усувалися від участі в реформі, їм навіть заборонялося обіймати будь-які посади в місцевостях, в яких розташовувалися їхні маєтності [16, арк. 80 – 81], у варіантах П. Скоропадського й А. Денікіна про це не йшлося; 3) земельні установи, згідно з врангелівським законом від 25 травня 1920 р., користувалися широкими повноваженнями, на відміну від гетьманських – надто бюрократизованих, у яких домінували великі землевласники [26, с. 98 – 106]. Фактично самі селяни через участь у їхній роботі, вирішували земельне питання; 4) врангелівський «Закон про землю» стосувався не лише середньозаможного та заможного селянства, а й незаможного та малозаможного селянства. Гетьманське та аграрне законодавство Особливої наради ці аспекти залишило поза увагою.

Отже, підсумовуючи викладене вище, маємо підстави стверджувати, що спільними моментами аграрного законодавства П. Скоропадського, А. Денікіна, П. Врангеля були: а) розуміння політиками сутності реформування – ставка на економічно міцні одноосібні селянські господарства; б) темпи роботи земельних комісій, участь у них тих самих осіб, коло питань, які обговорювалися; в) шляхи реалізації нововведень, що планувалися: кредитування, створення Державного земельного банку, наділення селян землею за викуп; г) розміри угідь одноосібних селянських господарств – 25 десятин.

Відмінність полягала у такому: а) П. Скоропадський міцні селянські господарства вважав опорою Української Держави, А. Денікін, П. Врангель

– російської державності, хоча й відмінної від царської; б) гетьманське аграрне законодавство обмежувало реформу операціями купівлі – продажу землі, аграрне законодавство Особливої наради та Уряду Півдня Росії передбачало примусове відчуження надлишків поміщицьких, державних, церковних, казенних угідь; в) рівень відповідності аграрного законодавства інтересам селянства був вищим у врангелівському, трохи меншим у денікінському, ще меншим у гетьманському; г) відрізнялися механізми земельного ціноутворення, реалізації надліл; д) у своїх конкретних кроках із розроблення проекту аграрних змін П. Скоропадський більше, ніж А. Денікін і П. Врангель, залежав від позиції командування окупаційних військ, великих землевласників.

Список використаних джерел:

1. Дет. про це див., наприклад, Радченко Л. Сучасна історіографія національно-демократичної революції в Україні 1917–1920 років / Л. Радченко. – Х., 1996. – 120 с.; Солдатенко В. Українська революція: концепція та історіографія (1918–1920 рр.) / В. Солдатенко. – К., 1999. – 508 с.; Грибоедов С. Українська держава гетьмана П. Скоропадського: історіографічне дослідження: Дис... канд. іст. наук: 07.00.06 / С. Грибоедов. – К., 2001. – 210 с.; Гнатюк С. Внутрішня політика Гетьманату П. Скоропадського (1918 р.): українська історіографія проблеми: Дис... канд. іст. наук: 07.00.06 / С. Гнатюк. – К., 2002. – 249 с.; Капелюшний В. Здобута і втрачена незалежність: історіографічний нарис доби національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.): Монографія / В. Капелюшний. – К., 2003. – 608 с.; Булгаков Ю.В. Життя та діяльність Павла Скоропадського: українська історіографія 1991–2011 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06 / Ю.В. Булгаков. – К., 2011. – 17 с.; Тараненко О. Аграрна політика П. Скоропадського: українська історіографія проблеми: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06 / О. Тараненко. – Черкаси, 2011. – 20 с. тощо.
2. Державний Вістник. – 16. 5. – 1918. – № 1.
3. Селянське слово. – 25. 6. – 1918.
4. Скоропадський П. Спогади / П. Скоропадський. – К. – Філадельфія, 1995. – 494 с.
5. Деникин А. Очерки русской смуты / А. Деникин // Вопросы истории. – 1994. – № 4. – С. 80–105.
6. Врангель П. Воспоминания барона П. Врангеля: в 2-х тт. / П. Врангель. – т.1. – М., 1992. – 480 с.
7. Ковальова Н.А. Аграрні комісії Української Держави: участь у розробці земельного питання (серпень-грудень 1918 р.) / Н.А. Ковальова // Придніпровський науковий вісник. – 1998. – № 106. – С. 65-80.
8. Корновенко С.В. Розробка білговардійськими урядами А. Денікіна, П. Врангеля проектів земельної реформи (1919–1920 рр.) / С.В. Корновенко // Український історичний журнал. – 2006. – № 1. – С. 101-111.
9. Об отставке Колокольцева // Киевская жизнь – 29. 8. 1919. – № 4.
10. Савич Н. Воспоминания / Н. Савич. – СПб, 1993. – 491 с.
11. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВОУ). – Ф. 1061. – Оп. 3. – Спр. 12.

12. ЦДАВОУ. – Ф. 1061. – Оп. 3. – Спр. 13.
13. Ярошевич А. Земля и деревня / А. Ярошевич // Киевская жизнь. – № 4. – 1919.
14. Оболенский В. Крым при Врангеле. Мемуары белогвардейца / В. Оболенский. – М. – Л.: Государственное издательство, 1928. – 88 с.
15. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ). – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 35.
16. ЦДАГОУ. – Ф. 57. – Оп. 2. – Спр. 428.
17. Дорошенко Д. Історія України. 1917 – 1923. / Д. Дорошенко: У 2-х тт. – т. 2. – К., 2004. – 340 с.
18. Об отставке Колокольцева // Киевская Жизнь. – 29. 8. 1919. – № 4.
19. Державний Вістник. – 14. 9. – 1918. – № 47.
20. Селянське Слово. – 21. 07. – 1918.
21. Голос Києва. – 3. 09. – 1918.
22. Будберг. Цели и задачи Государственного земельного банка / Будберг // Южный край (далее – Ю. К.) – 30. 10. 1919. – № 118.
23. Будберг. Цели и задачи Государственного земельного банка / Будберг // Ю. К. – 5. 11. 1919. – № 123.
24. Державний Вістник. – 2. 9. – 1918. – № 9.
25. Плетнев В. Что дает крестьянину Добровольческая армия / В. Плетнев // Заря России. – 17. 9. – 1919. – № 1.
26. Клунний Г. В боротьбі за селянство. Земельне законодавство контрреволюційних урядів за час революції на Україні / Г. Клунний. – Х. : Рад. селянин, 1926. – 180 с.

Корновенко С.В., Морозов А. Г. Аграрное законодательство Гетманата П. Скоропадского и Белого движения Юга России.

Статья посвящена изучению аграрного законодательства Гетманата и правительств Белого движения Юга России. Авторами на основе широкого круга источников раскрыто общее и различное в аграрных законодательствах правительств трёх генералов. Раскрыто различия в аграрных законах Гетманата П. Скоропадского в 1918 г. и гражданских властей Белого движения Юга России.

Ключевые слова: Гетманат П. Скоропадского в 1918 г., Белое движение Юга России, аграрное законодательство, Украинская революция.

Kornovenko S., Morozov A. Agrarian legislation of the Hetmanate of P. Skoropadskiy and White movement of South Russia.

This article is devoted to the study of agrarian legislation Hetmanate and Government White movement in Southern Russia. The author on a wide range of sources the common and different in agrarian laws governments of three generals. Reveals differences in agrarian laws Hetmanate Skoropadskiy in 1918 and the civil authorities of the White movement in Southern Russia.

Keywords: Hetmanate Skoropadskiy 1918, White movement in Southern Russia, agrarian legislation, Ukrainian revolution.